

Straffen van mensen die drugs gebruiken is geen effectieve maatregel.

Standpunt van iDA vzw.

27 februari 2023

iDA vzw verenigt de drie Belgische koepelorganisaties voor het alcohol- en drugswerkveld. VAD, het Vlaams expertisecentrum voor Alcohol en andere Drugs, telt 79 leden, FEDITO Wallonne heeft 51 leden en FEDITO BXL 28. Alle drie onderschrijven zij de in deze tekst uiteengezette standpunten.

SITUERING

Tijdens de nationale veiligheidsraad van donderdag 16 februari 2023 besliste de federale regering om mensen die cocaïne gebruiken een boete te geven van 1000€. De Belgische preventie en hulpverleningssector inzake alcohol en andere drugs betreurt deze maatregel en noemt deze een verkeerd signaal. Deze maatregel gaat bovendien in tegen alle wetenschappelijke evidentie rond de aanpak van druggebruik.

BOETES VOOR DRUGGEBRUIK: WETENSCHAPPELIJKE EVIDENTIE IS EENSLUIDEND OMTRENT DE NIET-EFFECTIVITEIT

Beleidsmakers gaan er intuïtief van uit dat het opleggen van boetes voor middelengebruik een afschrikwekkend effect heeft. Boetes blijken echter vooral te werken voor mensen die nog niet eerder gebruikten, die verder van druggebruik afstaan en daardoor sowieso al weinig kans hebben om illegale drugs te gaan gebruiken. Wie al eens cocaïne gebruikt heeft, of wie regelmatig druggebruik in zijn omgeving ziet, staat eerder onverschillig tegenover boetes en sancties rond middelengebruik. Mensen die drugs gebruiken zien druggebruik namelijk niet als iets deviant, maar als gedrag dat een functie heeft (sociaal, prestatie bevorderend, als copinggedrag of vanuit noodzaak door afhankelijkheid). Dat zorgt ervoor dat de straffen door hen niet geaccepteerd worden. Wetenschappelijke publicaties, van oa het Europees Monitoringcentrum voor Drugs en Drugsverslaving (EMCDDA) tonen aan dat er weinig verband is tussen het opleggen van straffen of boetes en de mate van druggebruik in een land. Het komt zelfs regelmatig voor dat landen die minder restrictief zijn een lager gebruik van illegale roesmiddelen laten optekenen¹.

Deze maatregel kunnen we als een symbolisch gebruik van het strafrecht benoemen. Ongeacht het gebrek aan evidentie over de effectiviteit van de strafrechtelijke aanpak van druggebruik, wordt de symboliek van straffen gebruikt als moreel argument om de maatschappij te beschermen. Dit draagt echter bij aan de schending van fundamentele mensenrechten zoals het beginsel van de evenredigheid van straffen².

Boetes hebben bovendien averechtse effecten, die ingaan tegen het welzijn en de gezondheid van burgers die drugs gebruiken.

Voor problematische gebruikers die frequent cocaïne nodig hebben, **maken boetes de levensomstandigheden veel moeilijker**. Zij gaan meer risico's moeten nemen om aan cocaïne te geraken en een hogere drempel ervaren om over hun gebruik te spreken en hulp te gaan zoeken. De boetes gaan hun gebruik niet doen minderen.

Boetes zijn ook **discriminerend**, omdat ze worden opgelegd aan mensen die in het publieke domein worden tegengehouden. Boetes raken dus vooral daklozen en/of mensen zonder papieren, en jongeren uit kansarme milieus, die vaker rondhangen en gebruiken in de publieke ruimte.

1 Een vergelijking van het middelengebruik in verschillende EU landen met diverse vormen van drugbeleid kan afgeleid worden uit diverse EMCDDA publicaties zoals https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/drug-law-penalties-at-a-glance_en en https://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2022_en

2 International Drug Policy Consortium (2018). Taking stock: a decade of drug policy. A civil society shadow report. IDPC, London; Global commission on drugs. (2021). Time to end prohibition. GCPD, Geneva; United Nations Office on Drugs and Crime (2023). World drug report 2022. UNODC, Vienna.

Onmiddellijke geldboetes worden bovendien, naargelang de gemeente of het gerechtelijk arrondissement, op uiteenlopende wijze toegepast. Afhankelijk van de plaats waar iemand wordt aangehouden, kan die persoon anders worden behandeld voor identieke feiten, wat in strijd is met het in de grondwet vastgelegde gelijkheidsbeginsel en **rechtsonzekerheid** teweegbrengt.

Ten slotte labelt het bestraffen van druggebruik mensen die gebruiken als criminelen. Die criminalisering is de basis van stigmatisering³. Nochtans heeft naar schatting 85% van de mensen die drugs gebruiken zelf geen fundamentele problemen en veroorzaken ze ook weinig of geen problemen⁴. Dit proces van **stigmatisering** werkt opnieuw averechts omdat het mensen die gebruiken labelt en uitsluit, wat een negatieve impact heeft op hun welzijn en gezondheid⁵.

Samengevat kunnen we stellen dat het bestraffen van drugsbezit en mensen die gebruiken niet bijdraagt tot minder druggebruik, noch tot een hoger welzijn of herstel van verslaving, en daarenboven leidt tot bijkomende problemen (stigmatisering, verarming, uitsluiting, criminalisering, ...). Het zijn in het bijzonder de kwetsbaarste mensen (daklozen en/of mensen zonder papieren, en jongeren uit kansarme milieus, ...) die het makkelijkst in contact komen met ordediensten en daardoor hun al geringe kans op een mooi leven verder beperkt zien worden⁶.

VERPLICHTE ONTWHENNING SCHIET ZIJN DOEL VOORBIJ

We hebben daarnaast ook gegronde bedenkingen bij het voorstel van verplichte ontwenning als alternatief voor een boete.

In een aantal situaties kan een externe verplichting de opstart of het volhouden van hulpverlening ondersteunen, maar verplichte ontwenning als standaard alternatief voor een boete riskeert zijn doel voorbij te schieten.

Ten eerste ervaart een groot deel van gebruikers **die occasioneel cocaïne gebruiken**, weinig nadelige gevolgen van gebruik. Bij hen is 'ontwenning' nog niet aan de orde. Aan die groep begeleide ontwenning aanbieden als alternatief voor boete is geenszins een verantwoorde inzet van overheidsmiddelen, noch zal dit enige positieve uitkomst opleveren voor de persoon in kwestie.

Bij **mensen met een cocaïneverslaving** daarnaast, is de fysieke ontwenning van cocaïne klinisch weinig relevant. Cocaïne geeft immers weinig fysieke ontwenningverschijnselen. De opportuniteit van een begeleide nuchtere periode is vooral dat ingezet kan worden op het ontwikkelen van eigen motivatie, hervalpreventie, alternatieve copingvaardigheden en op het herstel van relaties en psychosociale inschakeling. Aangezien de mentale drang om opnieuw cocaïne te gebruiken lang kan aanhouden, zal deze begeleiding voldoende tijd moeten doorlopen.

Er bestaat - in vrijwilligheid - een **breed spectrum van opties in preventie en begeleiding**. Selectieve preventieprogramma's, vroeginterventie, schadebeperkende initiatieven en laagdrempelige hulpverlening en behandelprogramma's gericht op abstinentie. Deze programma's haken in op de problemen van mensen die drugs gebruiken zonder hen te veroordelen voor hun gebruik. Door een respectvolle aanpak ontstaat er begrip en connectie, waardoor mensen die drugs gebruiken zich voor advies en ondersteuning kunnen openstellen en hun **proces van zelfinzicht en zelfgroei** op gang kan komen. Duurzame effecten worden bereikt wanneer mensen vanuit eigen overtuiging en op hun eigen tempo klaar zijn om hun middelengebruik te verminderen of helemaal los te laten.

Wanneer wordt gewerkt met verplichting, zal de moeilijkheid zijn om een systeem op te zetten waarin voor het individu en voor het stadium van de middelengerelateerde problematiek zinvolle interventies worden

3 UN. (2017). Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health. UN, Geneva.

4 United Nations Office on Drugs and Crime. (2023). World drug report 2022. UNODC, Vienna.

5 UN. (2017). Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health. UN, Geneva.

6 Hari, J. (2015). Chasing the scream. The first and last days of the war on drugs. Bloomsbury, London.

aangeboden. Hoe dat aanbod wordt gedaan, wie die cliënten opneemt, welke onderdelen van verplichting op korte en lange termijn aanvaardbaar en zinvol zijn, dient grondig te worden uitgezocht.

Wanneer iemand struikelt op zijn of haar levenspad, is het niet de rol van de overheid om hem of haar nog dieper in de problemen te duwen. Sancties en ondersteuning/zorg zijn wezenlijk tegengesteld, en het eerste belet meestal het tweede.

ONZE VRAAG

Ondanks de goede intenties van beleidsmakers om naast de aanbodzijde ook in te zetten op de vraagzijde, vragen wij, op basis van aanbevelingen van de Raad van Europa en de Verenigde Naties, om mensen die drugs gebruiken niet langer te criminaliseren, noch met boetes, noch met andere vormen van straffen. De Belgische koepelorganisaties van de drugssector vragen al lang dat druggebruik wordt beschouwd als een domein van volksgezondheid^{7 8}.

Het wordt tijd dat de verschillende overheidsinstanties zich scharen achter de politieke intentie die al tientallen jaren formeel klinkt. Naar aanleiding van parlementaire commissies over dit onderwerp stelt het regeringsdiscours sinds het einde van de vorige eeuw dat sancties voor druggebruik in bepaalde gevallen nuttig en noodzakelijk kunnen zijn, maar alleen als laatste redmiddel, wanneer alle andere instrumenten hebben gefaald⁹. **Ook in het huidige regeringsakkoord staat dat de nadruk moet liggen op preventie, vroeginterventie en schadebeperking van druggebruik.** Toch gooien beleidsmakers bij de minste gebeurtenis hun eigen goede voornemens overboord, wijzen ze mensen die gebruiken met de vinger en geven ze de voorrang aan sancties als eerstelijnsrespons.

De drie koepelorganisaties vragen daarom:

- **Het terugdraaien van de beslissing om mensen die illegale drugs gebruiken te beboeten**, in het bijzonder de meest recente beslissing om cocaïnegebruikers te bestraffen met een boete van 1000€.
- **De historische onderfinanciering van preventie recht te zetten** en de aanbevelingen om meer te investeren in preventie, vroeginterventie en schadebeperking van alcohol- en druggebruik om te zetten in effectieve investeringen.
- De drugswet aan te passen zodat **alle preventie-, risicobeperkende en hulpverleningsstrategieën** (vb. drug checking, risicobeperkende gebruikersruimtes, naloxoneverstrekking, enz.) mogen worden ingezet om de gezondheid en het welzijn van mensen die drugs gebruiken te stabiliseren of te bevorderen.

7 Council of the European Union. (2022). *Council decisions on a human rights based approach on drug policies. General secretariat of the council.* Brussels.

8 UN. Human Rights Council. (2018). *United Nations System Common Position Supporting the Implementation of the International Drug Control Policy Through Effective Inter-agency Collaboration.* UN, Geneva.

9 Belgische kamer van volksvertegenwoordigers en senaat. (2001). *Beleidsnota van de Federale Regering in verband met de drugproblematiek*, Brussel.